

העברת סמכויות לבתי המשפט המחוזיים: בג"צים ומחלקת ערעורים

מאת

שלמה תוסייה-כהן, עו"ד

א. כג"צים. ב. מחלקת הערעורים בבתי המשפט המחוזיים.

בבואנו לדון בנושא הדו"ח על המבנה והסמכויות של בתי המשפט נאמר מיד שקל למתוח ביקורת על כל דו"ח המוגש בנושא זה. למעשה, גם הוועדה מציינת בדו"ח שכל אחת מהצעותיה יכולה לשמש נושא לוויכוח ממושך ונושא לביקורת. מאידך גיסא, קשה למתוח ביקורת על דו"ח שהוכן בידי צוות בדרג רם כזה, ואם אני בא בהערות ובהצעות לתיקונים, למעשה אינני מחדש מאומה, כי הנקודות שבהן אטפל נדונו גם בדו"ח. להלן אעסוק בשני נושאים: (א) ההצעות באשר לבג"צים; (ב) ההצעה בדבר הקמת ערכאת ערעור על פסקי דין בערכאה ראשונה של בתי המשפט המחוזיים בפני הרכב של שלושה שופטים של בתי המשפט המחוזיים.

א. בג"צים

הוועדה דנה בדרכים להקלת העומס הרב המוטל על בית המשפט העליון והמליצה, שאמנם כל העתירות המוגשות כיום לבית המשפט העליון יוגשו אליו גם להבא, אך עם אפשרות להעביר חלק מהן לדיון בבית המשפט המחוזי. לפי המלצת הוועדה עתירה שהוגשה, תובא בפני שופט דן יחיד של בית המשפט העליון והוא יחליט אחרי עיון בה היכן תידון.

לדעתי יש לבקר את ההמלצה הנ"ל. אפתח ביתרונות השיטה הקיימת: 1. המעמד המיוחד בעיני הציבור וההילה שבית הדין הגבוה לצדק הצליח לרכוש לעצמו במשך שלושים שנות פעילותו והניסיון שרכש בית המשפט העליון משמשים תוספת משקל ליעילות הדיון.

2. עובדי הציבור, שהחלטותיהם נתונות לביקורת בפני בג"צ, למדו לשקול את החלטותיהם ביתר זהירות, מחשש שיהיה עליהם לבוא ולתת הסברים בפניו.

1 דו"ח הוועדה לביקורת המבנה והסמכויות של בתי המשפט, בראשות השופט משה לנדוי, בעמ' 16–17.

3. במשרד המשפטים קיימת מחלקה מיוחדת שהתמחתה בדיונים בבג"צ. פיזור הטיפול בפניות לבג"צים למשרדי פרקליטות המחוזות יפגע בתחום ההתמחות הקיים.
4. סופיות ההחלטות, כשניתנת החלטה על-ידי בית משפט בדרג הגבוה ביותר, יש בה יתרון כשנושאי הדיון הם דחופים מטבעם.

לעומת יתרונות אלה של השיטה הקיימת אפרט את התקלות שבהן ניתקל, לדעתי, אם תתקבל ההצעה שבדו"ח:

1. מאחר שכל העתירות יוגשו לבית המשפט העליון, לא יהיו כל קריטריונים לקביעת חלוקת התיקים — איזה תיקים יישארו בבית המשפט העליון ואיזה יועברו לבית המשפט המחוזי — ומכאן חוסר ודאות בתחום רציני ביותר². יתרה מזו, יהיה קשה להסביר מדוע תיק פלוני נשאר בבית המשפט העליון ותיק אחר הועבר לבית המשפט המחוזי.

2. הדיון בבתי המשפט המחוזיים יהיה לדעתי ארוך יותר. האפשרות לחקור עדים תוענק ביתר קלות מאשר נהוג עתה בבג"צ.

אין ספק, שקבלת ההצעה תשחרר את בית המשפט העליון מחלק לא מבוטל של עבודתו בעתירות המוגשות לבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק. אולם לדעתי, יתרון זה אינו עומד בפני התקלות שניתקל בהן. כשאני משווה את מספר שופטי בית המשפט העליון עם קום המדינה ביחס למספר תושבי הארץ אז ועתה, אני סבור שניתן גם ניתן להוסיף עוד 2—3 שופטים לבית המשפט העליון (אולי כולל שופט מבתי המשפט המחוזיים במינוי של שופט עליון בפועל) וזאת בלי לפגוע בכוחו המיוחד של בית משפט זה, הטמון במידה רבה בכך שחבריו פועלים כצוות מגוון של מעטים המקיימים ביניהם יחסי גומלין הרמוניים יום-יומיים מתוך היכרות אישית קרובה ורעות טובה³.

ב. מחלקת הערעורים בבתי המשפט המחוזיים

כאמצעי נוסף להקלת העומס מעל בית המשפט העליון המליצה הוועדה שרוב הערעורים לבית המשפט העליון יהיו ברשות ולא בזכות⁴. עם זאת, הוועדה עמדה על חשיבות הערעור בזכות וקבעה שאין לבטל את אפשרות הגשתו בזכות⁵. לפיכך המליצה הוועדה שהתפקיד של ערכאת ביניים לערעורים יוטל על בתי המשפט המחוזיים עצמם ושתוקם במסגרתם מחלקת ערעורים. מחלקת ערעורים זו, אשר תורכב משופטי בית המשפט המחוזי, תשב בהרכב של שלושה שופטים כשמדובר בערעורים על שופט מחוזי דן יחיד⁶.

לדעתי, לוקה המלצה זו בחסר:

1. שמיעת ערעור על פסק דין של שופט פלוני בבית משפט מחוזי בפני הרכב של

2. הוועדה עצמה עמדה על קושי זה, אך דחתה אותו לאור היתרונות המצויים לדעתה בבסיס המלצתה. שם, בעמ' 17.

3. שם, בעמ' 13—14.

4. שם, בעמ' 15.

5. שם, בעמ' 20.

6. שם, בעמ' 22—23.

שלושה שופטים באותו בית משפט לא תתקבל על דעת הציבור. הציבור הורגל שערעור מתברר בבית משפט בערכאה גבוהה יותר. לכן גם על פסקי הדין שיינתנו על-ידי ערכאת הערעור הנ"ל יתרבו הבקשות לרשות ערעור לבית המשפט העליון.

2. יהיו שני בתי משפט בארץ שיפסקו בערעורים — במקום אינסטנציה אחת בערעורים על פסקי דין של בתי המשפט המחוזיים.

3. ייתכן שהגענו כיום למצב שנוצרה מעין רתיעה בציבור מפניות בערעורים (להבדיל מעתירות בג"צ) לבית המשפט העליון; ייתכן מאוד שהנהגת השיטה החדשה תעודד הגשת ערעורים על פסקי הדין של בתי המשפט המחוזיים לערכאת הערעור שבבית המשפט המחוזי.

ולסיכום — הוועדה שאפה להפחית מן העומס הרב המוטל על בית המשפט העליון והמליצה בהתאם מספר המלצות. לפחות בשתיים מהן לא צלחה המלאכה בידיה. אנו מקווים שיימצאו פתרונות שיאזנו את האינטרסים הנוגדים ביתר הצלחה.